

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ CATEDRALA ARMEANA DIN BUCURESTI

Պրոֆ., դոկտ. Յոն Սավա Նանու
Profesor Dr. ION SAVA NANU

Հաճույքով մեր ընթերցողների ուշադրությանն ենք ներկայացնում Ռումինիայի գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս, հնագետ և արվեստաբան, դոկտ., պրոֆ. Յոն Սավա Նանուի «Բուխարեստի հայկական եկեղեցին» ուսումնասիրությունը:

Սույն ուսումնասիրությունը, գրված ֆրանսերեն լեզվով, կարդացվել է 1978 թվականի սեպտեմբերի 12—18 օրերին Երևանում տեղի ունեցած հայ արվեստի սիմպոզիումին, որին հրավիրված է եղել նաև հարգելի պրոֆեսորը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բուխարեստում առաջին հայերի ներկայությունը հիշատակվում է 1400-ից 1435 թվականների շուրջ: Մի հարյուրամյակ անց՝ նրանք որոշում են այնտեղ կառուցել մի եկեղեցի, որի հիմքի առաջին քարերը դրվում են 1584 թվականին: Եկեղեցին, որի շինությունն ավարտվում է 1629 թվականին, կոչվում է «Բըրըցիա» («Եղբայրություն»):

Այնուհետև հայերը Կոստանդնուպոլսից բերել են տալիս եկեղեցական զանազան գրքեր, և 1634 թվականին Եղիա անունով մի քահանա հայերեն լեզվով ժամասացություններ է կատարում թե՛ առաքելական և թե՛ կաթոլիկ հայերի համար:

1638 թվականին հայերը կառուցում են մի առանձին փայտաշեն եկեղեցի, որը կոչվում է «Սրբոց Հրեշտակապետաց»: 1685 թվականին, Հովսեփ Հաջի Հարություն ա-

միրայի նախաձեռնությամբ, կառուցվում է մի ուրիշ աղյուսաշեն եկեղեցի, որը կործանվում է հրդեհից: Հետագայում այս եկեղեցին վերակառուցվում է 1781 թվականին և գործում մինչև 1910 թվականը¹:

Ինչ վերաբերում է Բուխարեստի առաջին հայկական եկեղեցուն, տ. Հարություն քահանա Անդրեասյանը նշում է, որ առաջին եկեղեցին իրոք եղել է «Եղբայրություն» կոչված եկեղեցին, որի մասին հիշատակություններ կան նաև գերմաներեն լեզվով գրված մի շարք փաստաթղթերում²:

Հրդեհից կործանված և ապա 1781 թվականին վերակառուցված հայկական եկեղեցու վրա կա մինչև օրս պահպանված մի արձանագրություն, որ հետևյալ հիշատակությունն ենք կարդում:

«Ողորմութեամբն Աստուծոյ վերստին շինեցաւ սոյն եկեղեցիս սուրբ Հրեշտակապետոյ հրամանաւ և յաւուրս մեծապատիւ Ալեգսանտրի Պարոնին, և օժանդակութեամբ և ձեռնադրութեամբ ոմանց անձանց որք ի Կոստանդնուպոլսի բնակեալ, նախկին շինմանն պատճառ Հովութեանց հանգուցեալ մահտեսի Յարութին ամիրան, որոյ թոռունքն Պօղոս ամիրան, Չօպան ամիրան և Գաբրիէլ ամիրան, և իշխանապետ յարգելի մահտեսի Յարութին ամիրան և Բ եղբարք մահտեսի Եղիազարն և մահտեսի

¹ Grigore Goilav, Bisericile armene de prin țările Române, București, 1912, p. 17—18.

² „Aurora“, 1906, № 12, p. 2.

ԲՈՒԽԱՐԵՍԻ ՀԱՅՈՑ Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Վարդերեսն, յԱնդրիանուպոլիս բնակեալ մահտեսի Ստեփաննոսն, մահտեսի Գեորգն, մահտեսի Նազարն, մահտեսի Սարուխանն, մահտեսի Ստեփաննոսն և փոքր մահտեսի Ստեփաննոսն և բազմաշխատ պարոն Սիմոն և այլ համայն բարի անձինք որք ձեռնադրու եղեն և աշխատեցան. Տէր Յիսուս գրեցէ զամենեւեան ի դպրութեան կենաց իւրոց. յամի Տեառն 1781»:

Բուխարեստում հայկական եկեղեցու գոյության մասին խոսվում է նաև 1769 թվականին օսմանյան զորքերի կողմից Բուխարեստի վրա կատարված ներխուժման ժամանակ³:

Աշխարհագրագետ Հ. Ղուկաս Ինճիճյանի ուսումնասիրություններից մեկում նշվում է, որ անցյալում Բուխարեստում բազմաթիվ հայկական եկեղեցիներ են եղել, իսկ այժմ մնացել են միայն երկու քարաշեն եկեղեցիներ, որոնցից մեկը փոքր է⁴:

Բուխարեստի հայկական եկեղեցու մասին մեկ ուրիշ նկարագրության մեջ հետևյալ տեղեկությունն է տրվում.

«Գեղեցիկ է եկեղեցի և վանատուն լատինացոց, ուր օթագայեցաք, որ և կառուցաւ յաւուրս մեր առաջնորդութեամբ բազմաթիւն Հ. Ամբրոսիոսի Պապիկեան Տրապիզոնցոյ»⁵:

«Յառաջագոյն բազում էին աստ հայք, և շինեցին եկեղեցիս, յորոց երկուք կան մինչև ցայժմ. մին փոքր է, և միւսն գեղեցիկ քարաշեն և փառաւոր կառուցեալ յանուն Հրեշտակապետաց. ունի երկու գմբէս և բազում զարդս և անօթս. իսկ տունք հայոց են 120, յորոց ոմանք վաճառական են, և այլք արհեստաւորք»⁶:

Ներկայումս Բուխարեստում գտնվող հայկական եկեղեցին կառուցվել է նախկին եկեղեցու տեղում 1911—1915 թվականներին, ինչպես այդ ցույց է տալիս նրա հիմնադրմանը վերաբերող հետևյալ արձանագրությունը.

«Յամի ծննդեան Փրկչին աշխարհի 1911 (ՌՋԺԱ) յամսեանն Յուլիսի յաւուրն քսան-

երորդի և չորրորդի և ի քառասներորդի հինգերորդի ամի տիրապետութեան Քարոյի Առաջնոյ Վեհափառ Թագաւորին և մայրախնամ կողակցի Նորին Եղիաքեթի Թագուհոյն, զահաժառանգ Ֆերտիանտ իշխանի և կողակցի Նորին Արքայական Մեծութեան Մարիա իշխանուհոյ և որդոց անցին Քարոյի, Եղիաքեթի, Մարիայի, Նիքօլայի և Իլեանայի իշխանազանց.

Իսկ յաւուրս դառնակսկիծ մահու Տ. Տ. Մատթէոսի Բ-ի Իզմիրլեան գերեջանիկ կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց, որ յէջմիածին ի Վաղարշապատ և ի տեղապահութեան հայրապետական գահուն Տ. Գեորգայ քարձրաշնորհ արքեպիսկոպոսի Սուրենեան կատարի հիմնարկութիւնս:

Նախակարապետ և առաջին խորհրդական Գահապետին Բօմանիոյ և նախարար եկեմտական գործոց գլուխ պարոն Փէթրէ Բ Քարի և քաղաքապետ մայրաքաղաքիս Պուրթէշի՝ պարոն Տ. Տօպրէսոյ:

Կատարեցաւ հիմնարկութիւն սրբոյ եկեղեցոյս յանուն սրբոց Հրեշտակապետաց հանդիսի մեծաւ ի տեղին ուր շինեալ կայր նախկինն վերանորոգեալ յամի Տեառն 1781 որպէս վկայէ արձանագրութիւնն քարակոթի որ հաստատեալ կայր ի վերայ դրան մտին սրբոյ տաճարին:

Նորոգ տաճարս այս շինի բազմախոնջ աշխատութեամբ և անվհատ ջանիւք հոգաշատ անդամոց պատ. թաղականութեան որք են, Իօաքիմ Իւանդօկոյ տնեմապետ, Կարիլ Միհայիլէսոյ գանձապահ, ընկերակցութեամբ երից մրջնաջան անդամոց Ժաք Ծահիմ, Թադէոս Կ. Մելիտոն և Հանի Յակովբ Թոսուն, թևակից ընդ իրեան ունեղով զջանաշատ պարոնայս՝ Ժօրծ Հիլ և Մկրտիչ Ստեփան-Պետրոս, քննիչք համարաւոր ժողովոյս:

Նորոգ շինութեան սրբոյ տաճարիս՝ թիկունս կանգնին և ազնուազարմ պարոն Սագէ Կրիկորին որ գործ ի բոին էած գկտակ շնորհունակ և եկեղեցաւեր տիկնոջ Տոտուքա Պըզլեանի որ նուիրեաց ոսկիս հազարս յանուն վերանորոգութեան սրբոյ եկեղեցոյս յամին 1847 որ և յայնմ ժամանակէ ցայս վայր ի գանձարանի իմիք բումեն քարեխնամ պետութեան ի պահ եղեալ արդիւնաւորի մինչ ի գումարն երկու հազարաց գաղղիական ոսկեաց:

Առ ի հատուցանել ընդ փոյթ ցվախճան գործոյս գօտեպիւնդ կազմացաք մասնախումբ իմն գործակից յանձնուեր որդոց հայութեան գԳրիգոր Ա. Մելիք, գԱրմենակ Մանիալեան, գՐոպէրթ Ասլան, գՅակովբ Օհաննէսեան, գԹոմաս Սիմոնէսոյ, գՔրիսթեա Տեօշիւո և գՄելիտոն Մելիտոնեան:

Ստուերագիր շինութեանս գծագրեցաւ ի

³ H. Dj. Siruni, O năvălire necunoscută a bridelor turcești în țările române în 1769 (dupa documente turcești din Arhivele Statului, „Revista arhivelor”, Tom. IV—1, București, 1940, p. 37:

⁴ Հ. Ղ. Ինճիճյան, Աշխարհագրութիւն չորից մասանց աշխարհի. Երուսաղիմ, հատոր 2, Վենետիկ, 1804, էջ 220:

⁵ Հ. Միհաս Բժշկյանց, Մանապարհորդութիւն ի Լեհաստան, և յայլ կողմանս բնակեալս ի հայկազանց սերելոց ի նախնեաց Անի քաղաքին, շարագրեալ հանդերձ զանազան բանասիրական տեղեկութեամբք, Վենետիկ, 1880, էջ 215:

⁶ Անդ, էջ 206 (հատված 347):

մեծ է ճարտարապետ է յազգէն Ռումենաց ի պարոն՝ Տ. Մայմարոյու և յաւարտ ի գործ ածի ի պարոն Չերքեզ (Սարգիս) քաջ է արուեստագիտէն:

Արարողութիւնք ճիմնարկութեան սրբոյ եկեղեցոյս կատարեցաւ ի ձեռն սրբակոն հարց Յարութիւն աւագ քահանայ Անդրէասեանի և Ղևոնդ քահանայ Միքայէլեանի առաջի բազմաց հաւատացելոց ի Քրիստոս:

Յանմոռաց յիշատակ սոցա ամենեցուն որք աստանօր՝ օրինակս բազումս տպագրեցաք յարձանագրութենէս յորոց մին ի գիր առեալ ի վերայ մագաղաթի յաւորն հանդիսի քարահիւս եղաւ ընդ ճիմամբ և միւսն ի նոտարատան հոգաբարձ պատ. խորհրդոյ եկեղեցոյս:

Պահեսցէ Տէր Աստուած զամենայն նոյնարտոս և զհաւատացեալ վաստակաւորս որք կացցեն ցաւարտ սրբոյ շինութեանս ի մշտնջենական յիշատակ ազգիս Հայոց, ի փառս Մեծին Աստուծոյ և համագոյ սուրբ Երրորդութեան, գովեալ և փառաբանեալ, որում վայել են երկրպագութիւն, փառք և պատիւ յաիտեանս յաիտենից, ամէն:

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԾԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բուխարեստի հայկական եկեղեցին առաջին հայացքից նմանվում է Էջմիածնի Մայր տաճարին, որը կառուցվել է 4-րդ դարում և գտնվում է Հայաստանում: Ամենից առաջ մուտքի զանգակատունը հար և նման է Էջմիածնի տաճարի զանգակատանը: Նաուսի վերևում գտնվող աշտարակը, ինչպես նաև պրոնաուսի վերևի երկու փոքր աշտարակները նման են Էջմիածնի տաճարի աշտարակներին, այն տարբերությամբ սակայն, որ Էջմիածնում փոքր աշտարակները գրտնըվում են նաուսի վերևում:

Բուխարեստի հայկական եկեղեցու նախագիծը կազմելիս ճարտարապետ Մայմարոյուն ընդհանուր գծերի մեջ ներշնչվել է Հայաստանի երկու մեծ տաճարներից՝ Էջմիածնի Մայր տաճարից, նրա վերնամասի կառուցվածքի ճարտարապետական ծավալներից և Անիի Մայր եկեղեցուց (989—1001), այդ բազիլիկայի հիմնական շենքամասի և նրա ճակատային մասերի ճարտարապետական ծավալներից:

Իմ կարծիքով, Բուխարեստի հայկական եկեղեցու կառուցումով ճարտարապետ Մայմարոյուն ստացել է արժեքավոր մի համադրություն Հայաստանում գտնվող գրեթե բոլոր տաճարների՝ Էջմիածնի, Սիսավանի (Է դար), սուրբ Հովհաննիսի (Է դար), Արուճի և Անիի, իրագործելով այսպիսով գեղարվեստական բառացիկ արժեք ներ-

կայացնող մի հուշարձան: Ինչ վերաբերում է այս եկեղեցու որոշ մանրամասներին, Հայաստանի այլ հուշարձաններ նմանապես ներշնչել են նրան, ինչպես այդ կոնստենդնուպոլս:

ՄՈՒՏՔԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏԱՆ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Էջմիածնի Մայր տաճարի (Դ դար) և Բուխարեստի հայկական եկեղեցու ճարտարապետական հատակագծերը, ինչ վերաբերում է զանգակատան աշտարակին, բացարձակապես նման են միմյանց: Միակ տարբերությունը օգտագործված շինանյութերի մեջ է. առաջինի աշտարակը կառուցված է քարից, երկրորդինը՝ երկաթբետոնից:

Էջմիածնի տաճարի զանգակատան ճակատի ճոխ զարդաքանդակները շատ պարզեցված են Բուխարեստի հայկական եկեղեցում խնայողության և արդիականացման պատճառով: Բուխարեստի հայկական եկեղեցու զանգակատան աշտարակը Ռումինիայի մայրաքաղաքի ընդհանուր ճարտարապետության մեջ ինքնատիպ և նկարչագեղ մի տարր է կազմում, շնորհիվ այն մեծ ծավալների, որ պարունակում են աշտարակի երեք հարկերը, և շնորհիվ նաև միջին մասի շարքերի գոթական ոճով կառուցված կորած և կամարների ներդաշնակության: Ինքնատիպությունը շեշտվում է նմանապես հիմքի հորիզոնական քառակուսի հատակագծի և եկեղեցու զանգեղ պատասպարող աշտարակի ութանկյուն հատակագծի տարբերակումով:

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՍԸ

1.—Հորիզոնական հատակագիծը

Բուխարեստի հայկական եկեղեցու նախաձև հորիզոնական հատակագիծը նման է սուրբ Հովհաննիսի, Սիսավանի, Արուճի և Անիի եկեղեցիների հատակագծերին: Այստեղ հատակագիծը փոքր-ինչ ավելի երկարավուն է, և այդ հանգամանքը հուշարձանին տալիս է առանձին մի հմայք և նրբագեղություն:

2.—Պատվանդանը

Եկեղեցու հիմքերը բարձրանում են գետնից վեր, պատվանդանի ձևով, ոչ շատ բարձր, ինչպես Էջմիածնի և սուրբ Հովհաննիսի տաճարների հիմքերը: Պատվանդանի լայնությունը նվազում է աստիճանաբար, և միակ տարբերությունը հայկական մյուս եկեղեցիներից՝ նրա բարձրության մեջ է. այստեղ պատվանդանի բարձրությունն ավելի մեծ է:

3.—Ծակատները

Եկեղեցու հյուսիսային և հարավային ճակատները համարյա նույնամասն են, այն տարբերությամբ միայն, որ հարավային ճակատն ունի մուտքի երկու դռներ, որոնցից մեկը արքիդի համար է, մյուսը՝ նավի: Այս դռների վերևի մասում կան զարդաքանդակներ: Հյուսիսային ճակատն ունի միայն մեկ դուռ: Այս երկու ճակատներից յուրաքանչյուրի վրա բացված են կամարաձև վերնամասերով երկու բարձր և մեղ լուսամուտներ, որոնցից լույսը թափանցում է պրոնաոս: Բացի այդ, հյուսիսային և հարավային այս ճակատները իրենցից ներկայացնում են մի գեղեցիկ իրագործում, շնորհիվ նույնատիպ մեղ և շատ բարձր զույգ լուսամուտների, որոնք ավարտված են կամարաձև վերնամասերով և իրարից բաժանված մի շատ մեղ ուղղանկյուն տարածությամբ, որի վերևում գտնվում է մի զարդակամար՝ այդ մեղ տարածության մեջ քանդակված մի խաչով: Արևի լույսը առատորեն թափանցում է եկեղեցու ներքնամասը այդ դրվագազարդ անսամբլի մեղ անցքերից:

Եկեղեցու ճակատներն իրենց վերնամասում ընդհանուր քիվից ավելի վեր են բարձրանում և ավարտվում հունական տաճարները հիշեցնող եռանկյունաձև մի ճակտոնով, որի ներքևում կա մի գեղեցիկ զարդաքանդակ, որը ներկայացնում է ֆիգուրներով մի տեսարան:

Վերոհիշյալ երկու դռների վերևում կան կամարաձև զարդաքանդակներով երկու փոքրիկ վարդակներ՝ մեմա Թալիմի եկեղեցու վարդակներին: Խորանի կողմում գտնվող ճակատը, որն ուղղված է դեպի արևելք, ունի չորս փոքր լուսամուտներ՝ մեմա այն լուսամուտներին, որոնցից լույսը թափանցում է եկեղեցու պրոնաոսը: Քիվի ներքևում կա ճոխ զարդաքանդակներով հորինված մի զարդագոտի:

Եկեղեցու գլխավոր ճակատը, որն ուղղված է դեպի արևմուտք, պարզ է և անզարդ: Այստեղ է գտնվում եկեղեցու գլխավոր դուռը, որը շինված է փայտից և զարդարված երկրաչափական մոտիվներով:

4.—Տանիքը

Եկեղեցու տանիքը, իր երեք աշտարակների թե՛ ձևով և թե՛ զարդարանքով, նույնքան ուշագրավ է, որքան ճակատները: Աշտարակներից մեկը մեծ է, երկուսը՝ փոքր, երեքն էլ կառուցված լինելով ըստ էջմիածնի տաճարի աշտարակների օրինակի:

Մեծ աշտարակը, որը տեղադրված է նաուսի վերևում, այս հուշարձանի ճարտարապետական ամենաուշագրավ տարրն է կազմում, շնորհիվ իր ծավալի կարևորության և ձևերի հավասարակշռության:

Պետք է մշել, որ եկեղեցու տանիքի՝ անձրևաջրերի հոսքի համար նախատեսված թաղի թեքության անկյունագիծն ավելի մեծ է, քան էջմիածնի տաճարի տանիքինը, որովհետև Բուխարեստում անձրևներն այնքան հաճախակի չեն, որքան էջմիածնում: Միևնույն տարբերությունը նկատելի է նաև փոքր աշտարակների և զանգակատան թաղերի թեքության մեջ:

Մեծ աշտարակի հիմքը բաղկացած է տասը միասերից: Նույն թվով միասեր ունեն նաև թմբուկը և գմբեթը: Այս աշտարակի լուսամուտները հասնում են մինչև կամարների բարձրությունը և հետևաբար շատ ավելի մեծ են, քան էջմիածնի տաճարի աշտարակի լուսամուտները, որոնք ունեն կամարների կես բարձրությունը միայն: Այս հանգամանքը բնական լույսն ավելացնում է Բուխարեստի եկեղեցուն, ինչ որ բնականաբար մեծ առավելություն է ներկայացնում:

Աշտարակի թմբուկը, երկու եկեղեցիներում էլ, ունի ճոխ զարդաքանդակներ թե՛ փոքր պուների և թե՛ դրանց վերևի կամարաշարի մոտ, ինչպես նաև քիվի զարդագոտու վրա:

Պրոնաոսի երկու անկյունների վրա նրստած մյուս երկու փոքր աշտարակները, որոնցից յուրաքանչյուրը ունի ութ փոքր պուներ, նույնպես հիշեցնում են էջմիածնի տաճարի փոքր աշտարակները: Այս աշտարակների ճարտարապետական ձևավորման մեջ, սակայն, կա մի որոշ տարբերություն. սրանք ունեն վարդակների ձևով կլոր լուսամուտներ:

5.—Ծածկը

Ռումիմացի ճարտարապետը Բուխարեստի եկեղեցու ծածկի՝ անձրևաջրերի հոսքի համար նախատեսվող թեքությունների ձևավորման, ինչպես նաև ցիմկե տախտակների ուղուցիկ գոդման եղանակի մեջ ներշնչված է սուրբ Հռիփսիմեի և Արուսի եկեղեցիներից:

6.—Եկեղեցու արտաքին զարդաքանդակները

Ճարտարապետ Մայմարուուն, միշտ իր աչքի առաջ ունենալով հայկական եկեղեցիների զարդաքանդակների օրինակները, հաջողվել է Բուխարեստի եկեղեցու արտաքին մասն օժտել նուրբ զարդաքանդակներով:

ա) Ուշագրավ է այն երևույթը, որ մա 12 փոքր լուսամուտների վերևի մասը զարդարել է՝ հիմնելով Թալիմի փոքր եկեղեցու մոտիվի վրա, որն ունի կիսաշրջանակի ձև: Հայաստանի մյուս բոլոր եկեղեցիներում, կիսաշրջանակը հենվում է կողմնակի երկու թևերի վրա:

բ) Նաուսի մեծ լուսամուտները և նրանց միջև գտնվող փոքր լուսամուտը զարդարված են երկրաչափական մոտիվներ ունեցող քանդակներով:

գ) Այս լուսամուտների ներքևում, մի կամարի տակ, երևում է ճոխ զարդարանքներով քանդակված մի խաչ, ըստ հայկական եկեղեցիների օրինակների:

դ) Աքսիդի և նաուսի մուտքի փայտաշեն դռներն ունեն երկրաչափական ձևերով հորինված նուրբ զարդարանքներ:

ե) Եկեղեցու գլխավոր մուտքը մոնումենտալ է և գտնվում է դրվագազարդ մի մեծ կամարի տակ:

զ) Զանգակատան հենասյուները, ինչպես նաև փոքր աշտարակների սյունաշարերն ունեն անտիկ դասական ձև:

է) Եկեղեցու ողջ շենքը շրջապատող քիվի ներքևում գտնվող լայն զարդագոտին հորինված է ճոխ քանդակներով, որոնց գերակշռող մոտիվը երկրաչափական է:

ը) Նաուսի հարավային և հյուսիսային ճակատի ճակտոնին կա քարե մի քանդակ, որը ներկայացնում է Հիսուս Քրիստոսին՝ նստած զահի վրա, աջ ձեռքում բռնած երկրագունդը, իսկ ձախ ձեռքում՝ խաչը: Այստեղ երկու հրեշտակներ շրջանակի մեջ են առնում գլխավոր կերպարը: Քանդակի վրա զգալի է Վերածննդի ոճը: Վերնաճակատի ներքևի մասում կան երկրաչափական մոտիվներով հորինված եռանկյունաձև զարդաքանդակներ:

թ) Զանգակատան երկրորդ հարկը: Այս հարկը պահող չորս սյուներն ունեն լայն զարդագոտիներ և մի սրանկյուն կամար, որի զարդաքանդակները միշտ երկրաչափական են, ինչպես քիվի ներքևում գտնվող ճակտոնի օրինակը՝ քանդակազարդ իր լայն զարդագոտիով:

ժ) Զանգակատան սյուների հիմքերն ու խոյակները հորինված են անտիկ դասական ոճով:

ժա) Պրոնաուսի տանիքի վրա նստած երկու փոքր աշտարակները տեղադրված են քառակուսի մի պատվանդանի վրա, որի պատերի վրա բացված են երկրաչափական մոտիվներ ունեցող մի լայն զարդագոտիով զարդարված կամարներ: Այստեղ նույնպես փոքր սյուների հիմքերն ու խոյակներն ու-

նեն այն նույն զարդարանքները, որ կան զանգակատան մեծ սյուների հիմքերի և խոյակների վրա:

ժբ) Նաուսի մեծ աշտարակը պահող սյուների հիմքերն ու խոյակները իրենց վրա կրում են անտիկ ճարտարապետության դասական ձևերի դրոշմը:

Սյուների վերևում կան արևելյան ոճի սրանկյուն կամարներ, որոնց տակ գտնվող ճոխ զարդաքանդակներն ունեն երկրաչափական մոտիվներ:

Աշտարակի քիվի տակ կան քանդակազարդ չորս զարդագոտիներ, որոնցից մեկը ըստ լայն է և հորինված է ըստ Զվարթնոցի, Գալանեի, Սիսիանի, Թալինի և Գեղարդի եկեղեցիների օրինակների:

7.—Եկեղեցու ներքնամասը

Եկեղեցու ներքնամասում զգացվում է կաթոլիկ եկեղեցիների մթնոլորտը: Այստեղ պատերի վրա չկան որմնանկարներ, բայց կան կտավի վրա նկարված յուղաներկ մեծ սրբապատկերներ, որոնք ներկայացնում են աստվածաշնչական տեսարաններ և վարպետ նկարիչների ստեղծագործություններ են:

Բուխարեստի հայկական եկեղեցին ճարտարապետական ամենակարևոր հուշարձաններից մեկն է և գտնվում է Ռումինիայի մայրաքաղաքի կենտրոնում:

8.—Հուշատախտակներ

ա) Եկեղեցու զանգակատան հյուսիսային ճակատին վերջին տարիներին դրվեց մի հուշատախտակ, որի վրա 1849 թվականի մայիսի 11-ին հայերեն և ռումիներեն լեզուներով փորագրված արձանագրությունը ցույց է տալիս, որ եկեղեցին կրում է «Սրբոց Հրեշտակապետաց» անունը:

բ) Եկեղեցու կառուցման հիմնամյակի առթիվ, ի ներկայության Նորին Սրբություն S. S. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, եկեղեցու հարավային ճակատի շքամուտքին դրվեց սպիտակ մարմարից պատրաստված մի այլ հուշատախտակ՝ հայերեն և ռումիներեն արձանագրությամբ:

Ֆրանսերենից թարգմանեց
Պ. ՇԱՀԲԱԶՅԱՆԸ

Բուխարեստ, 6 սեպտեմբերի 1978 թ.

